

TÜRKİYE'DE SİYASAL PARTİLERİN YENİDEN YAPILANMASI

Prof. Dr. Tülay ÖZÜERMAN (*)

20. yüzyıl demokrasinin zaferi ile sona erdi demek çok ileri bir iddia olmasa gerek (bkz. Diamond ve Plattner, 1995; Huntington, 1993). Bu yüzyılın en önemli siyasal aktörleri kuşkusuz siyasal partilerdi. Demokrasinin yükselişinde katalizör rolü oynayan bu aktörlerdi kitleleri siyaset arenasına taşıyan. Zaman içerisinde demokrasi yükselen değer olarak içeriğinde değişimler yaşarken, siyasal partiler bu değerlerin taşıyıcısı olma fonksiyonunu yerine getiremez hale gelmeye başladılar. Demokrasi anlayışındaki dönüşüm siyasal partilere yansımaktan uzaklaştıkça , kitleleri siyasete taşıyan bu aktörler kitleleri siyasete yabancılaştırır olmaya başladılar.

Siyasal partileri demokrasinin vazgeçilmez unsurları olarak belledik. Oysa otoriter rejimler için de vazgeçilir değildiler. Daha yerinde bir deyimle ideolojilerin kitlelere taşınmasında en etkili organizasyondular. Temsil ve temsilci kavramının çok önemsendiği süreçlerde hem otoriter rejimlerde, hem demokrasilerde işlevselliklerini sergileyerek, hem otoriter idelojilere hem demokrasiye aracılık ettiler. Günümüzde önemlerini yitirdikleri iddia edilemeyeceği gibi, bugünün demokrasi anlayışını birebir yansıttıkları da söylenebilir.

(*) Dokuz Eylül Üniversitesi, Kamu Yönetimi Bölümü
Türk Sosyal Bilimler Derneği'nin 6. Ulusal Sosyal Bilimler Kongresi'nde (17-19 Kasım 1999) sunulan tebliğ.

Demokrasi, toplum ağırlıklı bir vurguyla temsil ve temsilci kavramlarına teğet geçerek yükselirken; siyasal partiler demokratik içerikten giderek uzaklaşan ve kitle yerine kadro ağırlıklı yapılanmalarla tersine bir görünüm sergilemeye başladılar.

Temsili demokrasinin meşruiyetinin sorgulandığı bu son süreçte, siyasal partiler gözardı edilemezdi. Nitekim, sivil toplumun giderek yükseleceğinin sinyallerini veren bu süreç, siyasal partilerin yeni dengelerde yeni roller üstlenmelerini ve eski rollerinin bir kısmından vazgeçmelerini; yani 21. Yüzyılın demokrasi anlayışına göre yeniden yapılanmalarını zorunlu kılmaktadır. Nitekim yüzyılın sonunda en çok yankı uyandıran örnek, Tony Blair başkanlığındaki İngiliz İşçi Partisi oldu.

İşçi Partisi'ni iktidara taşıyan en önemli etken partinin kendisini yenilemesi; klasik söylemleri sıkıca sahiplenerek, çağın kavramlarına karşı direnmek yerine kendisini onlara uyarlamasıydı. Bu siyasal partinin solda yer alışı, solun yeniden yapılanmasının gereğine işaret olarak algılandı ve yelpazenin sağındakiler üzerlerine alınmadılar. Bir anlamda panik sol partilerde yaşandı. Blair örneği şaşkırtıcı ve düşündürücü oldu, ancak değişim konusunda yeterince etkili oldu denilemez.

Geriye tek mesaj kaldı, değişimin gerekliliği; her ne kadar sağ partiler üzerlerine alınmadılarsa da, hem sağ hem de sol yelpazedekileri kapsayacak köklü bir değişim reformu yalnız Türkiye gibi demokraside halen sınav veren görünümdeki bir ülke için değil, Avrupa'nın gelişmiş demokrasileri için de bir gereklilik.

Demokrasi anlayışındaki değişim vatandaş profilini de etkiledi. İzleyici olmayı değil, bizzat katılmayı, katılımcılığı destekleyen bir sürece girildi. Vatandaş atıl, temsilci aktifti. Vatandaş politikada izlemenin ötesine; üretici bir rol üstlenmeye iten süreç, yalnızca değişen demokratik söylemlerin başarisıdır diyemeyiz. Siyasetin giderek düşen kalitesinin vatandaş farklı konulara çekmekteki olumlu etkisi yadsınamaz. Diğer bir deyişle siyasetin yeni dokusunda yönetimi yöneticilere bırakılamayacak kadar önemli gören ve yöneticiyi kendisinin dışında, ya da kendisinden bağımsız olarak algılamayan, daha kaliteli bir yönetim ve yönetici talebiyle bu süreçte kendisine de önemli bir yer açan vatandaş profili var. Bir diğer anlatımla pasif-izleyici vatandaş, eskitilen demokrasi anlayışıyla geçtiğimiz yüzyıla ait bir anı olarak ka-

larken, açılımını aktif-katılımcı vatandaşa bırakacağı bir süreç yeni yüzyıla birlikte hızla yol alacağına siyallerini veriyor. Tüm bu oluşumlarda en büyük pay kuşkusuz başdöndürücü gelişim kaydeden iletişim teknolojisinin.

Teknoloji tüm alanlar gibi siyaseti de etkiledi. İkna edilmesi gereken tek tek bireyler var artık siyasetçinin karşısında, uyutulmaya yatkın kitleler değil. İzleyici olmakla yetinmeyen bizzat kendisi de rol isteyen, değiştirin diye beklemeyen, değiştirelim diyen.

Katılımcılık üzerine kurguladığımız bu tablo biraz abartılı gelebilir. Özellikle Türkiye için daha bir inanılmaz görünebilir. Alışıldığı üzere eski usulleri yeni söylemlerle yürütme hastalığını sürdürebileceğini düşünenleri büyük düş kırıklıkları bekliyor. Katılımın ivmesi gelişmiş demokrasilerdeki kadar hızlı olamayabilir; ancak gelişmiş demokrasi örnekleri de artık o kadar uzak ve erişilmez değil. Medya aradaki mesafeyi sözle anlatamadığı noktada görsel olarak sergileyebiliyor ve sıradan bir vatandaş bile farklılıkları ayırt edebiliyor. Gelişmiş demokrasilerin bile kendilerini revize etmesi gerektiği bir süreçte Türkiye demokrasisindeki açıklarda ısrarcı olmayı sürdürürse, Batı Klübü'nün ne içinde, ne de dışında yer veremediği konumunun da sürekliliğini sağlamış olacaktır.

Demokrasi ve demokratikleşme Türkiye'nin tartışma platformundaki yerini daha uzun süre koruyacak gibi görünüyor. Demokratikleşmenin kuşkusuz pek çok boyutu var. Batı klübünün ısrarla üzerinde durduğu insan hakları yanında, kurum ve kuruluşların yeniden yapılandırılması bu çerçevede yer almakta. Başta siyaset olmak üzere, ekonomi, hukuk, eğitim, sağlık gibi pek çok sektör bu yeniden yapılanma içerisinde ele alınmayı bekliyor; topyekün reforma gereksinim var.

Sisteme yeni kan kazandırılabilmesi için yeni kavramlara yeni usullerle sahip çıkmak gerekiyor. Eski bildik usuller sistemi tıkadıkça toplumsal çözümlenmeleri dışlayan bir anlayışla siyasal sistem değişikliklerini formüle etme kolaycılığına gidiliyor. Her bir kurumun ayrı ayrı ele alınması bir gereklilik değil, zorunluluk. 2000'li yılları 1950'li yıllardan kalma kurumsal işlemlerle karşılamak lüksü yok Türkiye'nin.

Siyasal istikrarın sağlanamaması ve siyasal tikanlıkların sık yaşanması köklü bir değişimi zorunlu kılıyor. Değişimin zorunluluğu hemen her kesim

tarafından kabul edilmekle birlikte, köklülük görelî ve her kesimin kendisine göre bir değişim reçetesi var. Statükonun değişmesinden çıkar kaybına uğrayacak kesimler değişimi kendi çıkarlarını kollayacak ya da sağlamlaştıracak zeminlerde ararken, tek tek ayrıntılarda biriken tortuları görmezden gelircesine, çerçeve değişikliğini öngörmektedirler. Başkanlık ve yarı-başkanlık rejimlerinin parlamentarizme alternatif olarak öngörülmesinin temelinde bu yönlü iradeler ağırlıklı bir paya sahiptirler. Çerçeve değişikliği, sistemi kuran ve yozlaştıran ilişkilerin içeriğinden çok, ilişkilerin şekline yansıtacağından bir sistemden diğerine geçişin köklülüğü görünümde gerçekleşmiş olacaktır. Köklü değişim, bir sistemden diğerine geçişten çok, sistemin hastalıklı parçalarının yeniden yapılanma ile iyileştirilmesi, diğer bir deyişle ilişkilerin içeriğinin farklılaştırılmasında aranmalıdır. Sistem değişikliği böyle bir dönüşümün sonrasında yer alabilecek bir alternatiftir. Bunun anlamı, mevcut sistemin sakatlıkları giderilmeden bir başka sisteme geçiş, sakatlıkların diğerine aktarılması ve değişimin biçimsel olması sonucunu getirecektir ve birikenlere yeni sorunlar ekleyecektir.

Türk siyasal yaşamının çok partili virajında büyük umutlarla ortaya çıkan, kıyasıya verdikleri iktidar mücadelesinde toplumdaki giderek uzaklaşan, belli kadroların güdümünde siyasal yaşamı yönlendiren, siyasal yaşamımızın baş aktörleri siyasal partilerimiz; onların 1950'li yıllardan itibaren kendilerini var eden oy avcısı kimliklerini tarihe gömmenin vakti gelmedi mi? Biz parlamenter sistemin tıkanıklıklarında bu aktörlerin rollerini ne denli kavrayabildik? Ya da ne denli gerçekçi çözümler yapabildik? Yeni bir süreçte kuşkusuz bu kurumların yine çok önemli rolleri olacak. Bu rolleri yeni sistem mi farklılaştıracak?, yoksa onlar mı yeni sistemi farklılaştıracaklar? Siyasal sistem mi yenilenmeli?, siyasal partiler mi? Siyasal partilerin işleyiş içerisindeki rollerini sorgulamadan sorunu parlamentarizme dayandırmak ne kadar doğru? Sorunları biriktiren parlamentarizmin mantığı mı? Demokrasinin tüm kurum ve kurallarıyla işletilememesi mi? Siyasal partiler bu birikimin neresinde?

İster başkanlık, ya da yarı-başkanlık alternatifleri devreye girsin, isterse de parlamentarizmin sürekliliğine karar verilsin, her durumda siyasal partiler yeniden yapılanma gereksinimi içerisinde olduklarıdır. Yukarıdaki soruların hiç birisi siyasal partiler dışta bırakılarak yanıtlanamaz.

SIYASAL PARTİ GERÇEĞİ

Türkiye 1945 yılının zorlayıcı koşullarında seçimini çok partili siyasal yaşamdan yana yaptığı andan itibaren, çoğulculuğu parti sayısını çoğaltma olarak algılama hatasına düşmüş bir ülke olmanın bedelini demokrasinin geçiş sürecinde çok fazla oyalanarak ödedi. Birbirinden çok fazla farkı olmayan siyasal yapılanmalar belli kadroların siyasal yaşamı ele geçirmesini sağlamakla kalmadı; bu kadroların çekişmesi ve kıyasıya çatışması, karalamacı, senci-benci çizgide yaşanırken demokrasi hayli yara aldı. Her yeniden toparlanışın bedeli ağır olmakla birlikte, toplum bu yaralardan dersini aldı, ya da en azından demokrasinin önemini kavradı. Yazık ki alınan ders, kemikleşmiş kadroları sistemden dışlamaya yetecek kadar güçlü olamadığından demokrasi açılım yapamadı. Dar kadroların egemenliğindeki siyaset onların dar ufuklarına sıkışıp kalırken; rant dağıtan siyaset çetelere, mafyalara bulaşarak kirlendi.

1990'lı yıllar siyaset ve siyasetçilerin ahlakının sorgulandığı (bkz. Alkan, 1993) ve temiz siyaset söylemlerini giderek daha yaygın kitlelerin sahiplendiği bir süreçti. 1980'li yıllarda tartışılmaya başlanan sivil toplum da bu süreçte biraz palazlandı, katılımcı vatandaş profili belirmeye başladı. Bu bir anlamda, çoğulculuğun siyasal partilerle sınırlı bir olgu olmadığı, hatta siyasal partilere endeksli siyasal yaşamın böyle bir açılıma engel oluşturduğunun keşfedildiği, siyasal parti genel başkanları ve kadrolarının daha yüksek sesle sorgulandığı, bu kurumlara güvensizliğin had safhaya ulaştığı bir süreçtir. Demokrasinin vazgeçilmezi olan bu unsurlar hem kendi içlerinde demokrasi özürdürler, hem de ülke demokrasisi için sorun haline gelmişlerdir (bkz. Özüerman, 1998:977).

Siyasal anlamda varlıklarını sürdürebilecek bir otoriteye halen sahipler, ancak moral anlamda otoritelerini hayli yitirmiş durumdalar. Toplumun moral desteğini önemli ölçüde yitiren kurumların yönetme güçleri zayıflamıştır. Huntington, ülkeler arasındaki en önemli farklılığın yönetim biçimlerinden değil, yönetme güçlerinden doğduğunu (bkz. Huntington, 1968:1) söyler. Böyle bir güce sahip olmak, Türkiye'nin demokrasi tercihini hangi biçim içerisinde kullandığından daha önemlidir.

Türk siyasal partilerinin, değişime hazır görünüm sergileyen toplumu harekete geçirecek örgütlü yapılara sahip olmayışları, onları toplumun gerisinde bir konuma iterken, boş bıraktıkları kamuoyu oluşturma işlevini giderek

daha etkin bir şekilde medya üstlenmektedir. Değişen koşullarda yeni işlevler üstlenmek bir yana, temel işlevlerini yerine getiremez duruma gelmişlerdir.

Demokrasisinde kesintiler ve siyasal yaşamında tıkanıklıklar yaşayan bir ülkenin siyasal kurumlarının bu oluşumlardaki etkileri yanında, bunlardan nasıl etkilendikleri de sorgulanmalıdır. Siyasal partiler yıpranmadan en fazla nasibini alan siyasal kuruluşların başında yer almaları nedeniyle bu sorgulamada öncelikli bir paya sahiptirler. Hukuki, sosyal ve siyasal açılardan çok boyutlu bir analizle ele alınması gereken yeniden yapılanma konusuna değinmeden önce; siyasal partilerin genel özellikleri kısa başlıklarla ele alınarak, yıpranmanın boyutları daha net belirlenebilir:

- Çok partili siyasal yaşama geçişle birlikte çok sayıda siyasal partinin kurulup kapandığı/kapatıldığı **Türkiye’de, siyasal partiler çoğulcu siyasal yapının gelişmesini sağlayıcı değil, engelleyici olmuşlardır**. Çoğulculuk ve demokrasi siyasal partilerle özdeşleştirildiğinden, bu kavramlar onların taşıyabildikleri kadar yer bulmuşlardır.
- Her bir kesintiden sonra başka bir isimle yeniden vücut bulmak durumunda kaldıklarından, demokrasinin kesintiye uğratılışlarının siyasal partilere bedeli ağır olmuş, **kurumsallaşamamışlardır**.
- Modern çerçevenin içini doldurabilecek modern-katılımcı ilişki biçimlerini geliştiremediklerinden, **geleneksel içeriği korumuş ve güçlendirmişlerdir**.
- **Pragmatiktirler**; iktidar olmak uğruna programlarından taviz verebilirler. Çekirdek kadronun parti başkanı etrafında toplandığı şahıs partilerini ortaya çıkarmışlar, **program partisi olmayı başaramamışlardır**. Lider diye isimlendirilen parti genel başkanı ile parti ayrımı yapılamaz olmuştur, adeta parti ile lider özdeştir.
- Parti disiplini, parti genel başkanının parti içindeki ağırlığına endekslidir ve ortak fikirler etrafında değil de, başkanın görüşlerine uygunluğu çerçevesinde işletilmektedir. Bu yanlış işleyiş yüzünden siyasal partilerde **grup bilinci geliştirilememiştir** ve bireysel çıkarlar öncülüğü almıştır.
- Kişiler ve kadrolarının güç mücadelesi nedeniyle **hizipçilik yaygındır** ve parti içerisindeki anlaşmazlıklar daha çok kişisel sempati, antipati ve çı-

karlar doğrultusunda şekillendiğinden partiden kopmalar, diğer partilere geçişler ya da yeni bir parti kurmak eğilimleri yerleşmiş, **parti kimliği oluşturulamamıştır.**

- Parti başkanı etrafındaki oligarşik yapılanmalar lider sultası adı altında yerleşirlerken, **parti içi demokrasi geliştirilememiştir.**
- Ülke sorunlarını çözümünde alternatif olabilecek güçlü programlar üretememişlerdir. Ülkede olağan olan ayrılıklar, aykırılıklar ve farklılıkları uzlaştırmak yerine bunları belirginleştirerek alternatif oluşturmaya çalıştıklarından, **bütünleştirici, birleştirici ve uzlaştırıcı olamamışlardır.**
- Siyasal partiler iktidar mücadelesini kıyasıya bir çatışma olarak algılamışlar, çatışmacı anlayışı hem kendi içlerindeki güç mücadelesinde, hem de diğer siyasal partilerle olan ilişkilerinde sürdürerek, **siyaseti daima çatışma temeli üzerinde şekillendirmişlerdir.** Öyle ki, çatışma kural, uzlaşma istisna haline gelmiştir.
- Aday belirlemenin giderek partilerin merkez yönetim kurullarının tekelinde gerçekleştirilmesi ve parti başkanının nihai kararlarda etkili olması, adayların listelerde atama usulüyle yer aldıkları eleştirilerini beraberinde getirmektedir. Bu ve benzer uygulamalar nedeniyle siyasal partiler giderek **temsili niteliklerini yitirmişlerdir.**
- Toplumdan çok devletle özdeşleşmişlerdir ve bu nitelikleri ile **devleti çoğaltırken, toplumu azaltma işlevi görmüşlerdir.**
- Kitle partisi özelliği yerini zamanla kadro partisine bıraktıkça toplumla diyalogları kopma noktasına gelmiştir. Ne tam anlamı ile kitle partisidirler, ne de kadro; bugün siyasal partilerin hemen tamamında **kadro partisi niteliği ön plana çıkmaya başlamıştır.**
- Dar kadrolara sıkışan siyasetin maliyeti çok yükselmiş, parasal kaynak ve statü gibi kaygılarla **siyaset belli kadroların elinde yürütülen meslek halini almış, profesyonelleştirilmiştir.**
- Siyaset, belli kadrolar ve belli kişilerin çıkarlarına endekslendiğinden vatandaşlara verilen rol, izleyicilik ve alkışlamadır. Vatandaş seçimden seçime anımsanan potansiyel oy deposudur. Vatandaşla biçtikleri bu rol, daha ileri düzeylerdeki katılma kanallarının işleyişindeki zorluklarla da birleşin-

ce, katılma halkasını genişletememiş; tam tersine, **siyasal katılmayı oy verme düzeyine indirgemişlerdir.**

- Muhalefet olmayı hiçbir zaman içlerine sindiremediklerinden, yapıcı muhalefet lügatlarında yoktur. **Muhalefette yıkıcıdır.**

Siyasal partilerin bu görünüşleri ile Türkiye'yi yeni bir yüzyıla taşıyacak değerlerden yoksun olduklarının en belirgin göstergesi, alabildikleri en yüksek oy oranı olan yüzde yirmidir. Türkiye, yapay parçalanmışlıkları ve yüceltikleri bölünmeler dışında birbirine benzeyen, yüzde yirmilik potansiyelden öteye geçemeyen siyasal partilerin bu oy oranlarının toplamından oluşan koalisyonlarla yönetilerek daha fazla vakit kaybetmemek için bu kurumları ivedilikle ele almak durumundadır.

ACİL YAPILANMA MÜMKÜN MÜ?

Yasal reform tasarıları sık sık gündeme gelmekle birlikte, bu yolda önemli adımların atılamamış olması hayli anlamlıdır. İçine düştükleri ve ülkeyi de içine çektikleri sorunlar yumağından sıyrılmayışlarını büyük ölçüde kendilerine hareket alanı sağlamadığı eleştirisini getirdikleri yasal çerçeveye bağlayan bu kurumların, değişiklik konusunda somut adım atmaktaki tereddütleri mevcut durumdan esasen hoşnut oldukları kuşkusunu haklı kılmaktadır. Sonuçta böylesi bir değişikliği yapacak olanlar parlamentodaki siyasal partilerdir. Parlamento dışında kalmış muhalefeti de dikkate alarak yapılacak bir yasal reform hem kendilerinin, hem de sık sık tıkanan siyasetin yolunu açacaktır.

"Siyasi partiler, gevşek ve asgari bir anayasal ve kanuni düzenleme çerçevesinde kendi iç yapılarını ve faaliyetlerini diledikleri gibi belirleyebilmeliler" (Özbudun, 1995:2-3) görüşüne katılmak ve yasal çerçevenin siyasal partiler açısından önemini kabul etmekle birlikte; özellikle parti içerisinde işletemeyen demokrasi gibi durumlar siyasal partilerin yenilenmesinde tek engel yasa olmadığını sergilemeye yeterlidir.

Parti içi demokrasiyi parti disiplinine engel gören ve disiplini de siyasal partinin genel başkanına ters düşüp düşmemekle ölçen anlayışı değiştirecek olan yasa değildir. Yine en çok yakınılan, "lider sultanı"nın, yani partilerde kişi egemenliğinin kırılmasına yasalar engel değildir. Sosyo-ekonomik göstergelerde giderek toplumun büyük kesiminin aleyhinde, azınlığın lehindeki

değişmeler dikkate alınınca pek iyimser olunabilecek tablo görünmüyor. Bu anlamda bir değişim toplumda kitlelere kapalı olan katılım kanallarının açılmasından sonra beklenebilir. Aksi takdirde ne genel başkanlar sultadan vazgeçebilir, ne de onların bu konularından çıkar sağlayan dar kadrolar buna izin verir.

18 Nisan 1999 Genel ve Yerel Seçimleri bu doğrultuda ilginç sonuçlar ortaya koymuştur. Parti içerisinde yeni yapılanmanın gerçekleşmeyeceğine kanaat getiren parti seçmenleri partilerine oy vermeyerek uyarılmışlardır. CHP, DYP ve ANAP'nin oy kaybı yalnızca parti politikalarının yanlışlığından kaynaklanmamış, her üç partinin genel başkanlarına karşı oluşan hoşnutsuzluk oy davranışlarını etkilemiştir. Bu seçim özellikle CHP açısından tarihi bir önem taşımaktadır. % 10'luk ülke barajını geçecek oyu vermeyen seçmenler, belediye seçimlerinde oylarını esirgemeyerek parti kimliklerini korumuş, böylelikle partinin kadrosunu tasfiye etmek istedikleri mesajını vermişlerdir.

CHP için seçim sonrasında ortaya çıkan yeniden yapılanma fırsatı değerlendirilebilirse, yalnız bu parti için değil, diğer siyasal partiler için de açılım olabilir. Genel başkanların kendiliklerinden çekilmeleri geleneğinin yerleşmesinin hayli zaman alacağı bir kehanet değil. Hele özellikle, DYP ve ANAP'nin genel başkanlarının şaibelere karışmış olmalarına ve temiz siyaset özlemi dile getirilirken konu edilmelerine, hatta özellikle DYP'den kopuşların yaşanması ve parti içi muhalefetin tasfiye hareketine karşın genel başkanın yerinden kımıldamaya niyetli olmayışı bu anlamda umut kırıcıdır.

Eski kadroların yeni atılımlar yapması beklenemeyeceğine göre, başkan ve çevresinin tasfiye edilmesinin ardından yeni genel başkan ve yeni bir kadro değişim için umutlular. CHP için böyle bir umut belirmiştir, ancak bunun parti içinden gelen itme ile değil de, seçmen tarafından açılmış bir yol olması, alışlagelmiş seçmen profili anlayışımızda da değişmelerin başladığının işaretleridir ve çok iyi analiz edilmesi, tartışılması gerekir.

Her üç siyasal partinin seçmenlerinin ortak yönü partilerindeki üst yönetimin değişmesi yönündeki iradeleridir. Ancak tepkiler ANAP ve DYP'de yoğunlaşan yolsuzluk şaibeleri nedeniyle doğrudan genel başkanlar Mesut Yılmaz ve Tansu Çiller'in şahsına yönlendirilirken; CHP'de uygulanan politikanın toplumun istemlerine ters düşmesi ve bu politikalardan sorumlu tutulan genel başkanın tasfiye edilerek CHP seçmeninin partinin politikasını

onaylamadığı mesajı verilmiştir. Tepkinin büyüklüğüne, seçim sonrası hezimet eklenince CHP’de yönetim değişikliği yaşanabilmiştir. CHP’yi bu süreçte iten yalnız parti seçmenlerinin değil, toplumun tüm kesimlerinin tepkisidir. CHP kendi seçmenini uzaklaştırmakla kalmamış, yüzer-gezer oyları, yani kararsızları da kendi dışındaki seçenklere yönlendirmiştir.

Hükümet kurma süreçlerinin sık ve sıkıntılı yaşanması nedeniyle, yeter ki olsun, nasıl olursa olsun mantığına düşen toplum, temiz politikayı bir yana bırakabilmiş, hükümeti eleştiren ve desteğini çekmekle tehdit eden CHP Genel Başkanı Deniz Baykal’ı hedef alarak, bir anlamda dolaylı olarak kirli siyasete sahip çıkmıştır. Buradan çıkarılabilecek diğer bir sonuç da; yıkıcı muhalefetin prim yapmadığı, toplumun yıkıcı değil, yapıcı muhalefeti tercih eder olmaya başladığıdır. Yaptığı muhalefetin üslubu farklı olup, gerçeklerin üzerine ithamla değil, ikna ile eğilmesi durumunda CHP’nin şu andaki konumu çok farklı olabilirdi. Söylenilenler doğrudur, fakat söyleyenin üslubu, zamanı, zemini yanlıştı.

Tüm yaşananlar, Türkiye’nin şu anda kurulduğu süreçteki ismini taşıyan yegane parti konumundaki CHP’ye tarihi bir fırsat vermiştir. CHP’nin bu fırsatı değerlendirmesi Türk siyasetinin geleceği açısından hayli önemlidir. Özellikle sosyal demokrat söylemi sahiplenen bir partinin, önceliği iç yapılanmasına vererek parti içi demokrasiyi işletir hale gelmesi, bu arada siyasal partileri tektipleştiren yasa düzenlemelerinin alternatifleri üzerinde toplumsal uzlaşmayı araması, parti yasalarını aşacak yasal düzenlemelerin yapılması için taleplerle ortaya çıkması gerekiyor.

Uzmanlar, sivil toplum kuruluşlarının temsilcileri ve diğer siyasal partilerin temsilcilerinden oluşan bir konsey ve çalışma grupları oluşturarak toplumun tüm kesitlerinin uzlaşmaya varacağı bir Siyasal Parti Yasası önerisi ortaya konulabilir. Tüm partilerin uzlaşması durumunda bu konudaki anayasa değişikliği bir ayrıntı olarak kalacaktır. Türkiye için uzlaşma konusunda kuşkusuz çok iyimser olamayız; çünkü siyasal kültürümüzde çatışma ve çatışmacı unsurlar egemendir. Bu egemenliği kırabilecek tek seçenek uzlaşma arayışlarıdır. CHP’nin sonuç alamasa bile böyle bir çabaya girişmesi, değişim adına umut kapılarını aralayacaktır.

GELECEK İÇİN AÇILIMLAR

Türkiye’nin siyasal istikrarsızlığının kronikleşmesi beraberinde pek çok sorunu sürüklemekte, başta ekonomi olmak üzere tüm sektörlerde krizlere

neden olmaktadır. 2000'li yıllar için başta siyaset olmak üzere değişim düşmesine basmak tek seçenektir. Aynı yapıyı değişen koşullarda taşımaya çalışmanın Türkiye için bedeli ağırdır.

Değişim istemi tüm yaşamsal alanlar için geçerli. Anayasa başta olmak üzere, siyasal partiler yasası ve seçim yasası (bkz. Demir, 1998; Üste, 1999) siyasetin yeniden yapılanması için değişme taleplerinin yoğunlaştığı alanlar. Yasal çerçeveyi sorun ederken, bu çerçeveyi zorlayan gerçekleri gözardı etmemek gerekiyor. Çünkü toplumdaki belli eğilimler yasalardan daha uzun ömürlü, yasalar gelip giderken toplumsal gerçekler yerli yerinde kalabiliyor. Yasa yapmak, yasa-toplum dengesini kurmak anlamına gelmiyor.

Değişime evet, ancak "nasıl bir değişim?" sorusunun yanıtı çok daha önemli. Bir diğer soru da değişimin nereden başlayacağı?. Soyut sistem tartışması ve çözümlenmelerine girildi bile.

Kendi önerimizi eleştirirsek, somut açılımı küme düşmüş bir siyasal partide aramanın akılcılığı nerede? ve böyle bir sorumluluğu tek partiye yüklemek ne denli doğru? gibi sorular akıla gelebilir. Parlamento'ya girme fırsatı elde edenler bir dahaki seçimleri mi hedeflerler? yoksa yeni bir yapılanma üzerinde mi yoğunlaşacaklardır?. Türkiye'de bugüne değin uygulanan siyaset bu sorunun yanıtını vermekte tereddüt bırakmıyor. Türkiye'de siyaset uzun soluklu yatırımlar değil, kısa soluklu çıkarlar üzerinde oturtulmuştur; sorunların birikiminin ve çözümsüzlüğünün temelinde böylesi bir anlayışın büyük payı görmezlikten gelinemez. Bu açıdan bakınca diğerleri için bir umut ışığı görünmüyor. CHP de aynı telaşa düşebilir ve bir sonraki seçimler ile barajı aşmayı hedefleyebilir; diğer yandan söylentiler odur ki, eski yönetim toparlanıp iş başına dönme hazırlıkları yapmaktadır. Her iki seçenek de CHP için tarihin fırsatını tarihin hatasına dönüştürecek ve yalnız parti adına değil, ülke adına da bir sayfa açılmadan kapatılmış olacaktır.

1 Mayıs 1997'de %40'ın üzerinde oyla iktidara gelen İngiliz İşçi Partisi'nin lideri Tony Blair partinin yeni çizgisini ön plana çıkarırken, eski yapıyı eleştirmiştir. Türkiye'de de eski yapının eleştirisi yapılmalı ve yeni alternatiflere yol açılmalıdır. CHP'de böyle bir özeleştiri yapmak için kapı aralanmıştır. En azından diğerlerine emsal teşkil edebilecek bir sorgulama için zemin hazırdır.

KAYNAKLAR

- Alkan, Türker (1993); **Siyasal Ahlak ve Siyasal Ahlaksızlık**, Bilgi Yayınevi, Birinci Basım, Ankara.
- Demir, Fevzi (1998); **Türkiye’de Siyasi İstikrar Sorunu ve Çözüm Yolları**, İzmir Ticaret Odası Yayını, Yayın No:51, İzmir.
- Diamond, Larry / Plattner Marc F. (1995); **Demokrasinin Küresel Yükselişi**, Yetkin Yayınları, Ankara.
- Huntington, Samuel P. (1968); **Political Order In Changing Societies**, New Haven, York University Press.
- Huntington, Samuel P. (1993); **Üçüncü Dalga**, Çev. Ergun Özbudun, Türk Demokrasi Vakfı Yayını, Ankara.
- Özbudun, Ergun (1979); **Siyasal Partiler**, Üçüncü Basım, AÜHFY No:440, Sevinç Matbaası, Ankara.
- Özbudun, Ergun (1995); **"Siyasi Partiler ve Demokrasi"**, Siyasi Partiler ve Demokrasi, Sempozyum, TESAV Yayınları, Yayın No:8.
- Özüerman, Tülay (1998); **"Türkiye’de Siyasal Partilerin Kurumsallaşması"**, Yeni Türkiye, Cumhuriyet Özel Sayısı II, Sayı:23-24, Eylül-Aralık.
- Thesing, Josef / Hofmeister, Wilhelm, (Edit.), (1995); **Political Parties In Democracy –Role and Functions of Political Parties in the Political System of the Federal Republic of Germany-**, Konrad-Adenaur-Stiftung e.V., Sankt Augustin.
- Üste, Bahar R. (1999); **Türkiye’de Seçim Sistemi Arayışları –Bir Alternatif Model-**, Dokuz Eylül Üniversitesi Yayınları, İzmir.